

Uppföljning av Trygghet och Trivsel

Analysrapport av elevhälsaundersökning i F-klass, åk 4, åk 8 och år 1 på gymnasiet

**Varbergs
kommun**
BARN & UTBILDNING

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1. Inledning	2
1.1 Metod och material	2
1.1.1 Enkät och enkätsvar	3
1.1.2 Elevhälsasamtal	3
1.1.3 Rådslag	3
1.1.4 Urval	3
1.2 Svarsfrekvens	4
2. Elevhälsaarbetet	5
2.1 Trygghet & Trivsel	5
2.2 Utsatthet	7
2.3 Arbetsro & Koncentration	8
2.4 Stress	9
2.5 Allmänt mående	10
2.6 Fritidshemsverksamhet	11
3. Slutsats och fortsatt arbete	12
3.1 Ledarskapets betydelse	12
3.2 Betydelsen av samsyn och samverkan	13
3.3 Betydelsen av kommunikation	13
4. Avslutning	14

Sammanfattning

Det under året genomförda kvalitetsarbetet syftande på Trygghet och Trivsel tar avstamp i elevhälsaenkäten som distribueras till ett urval av årskurser mellan F-klass och gymnasiet år 1. Efter genomförd enkät möter skolsköterska varje elev individuellt i elevhälsasamtal, för att gemensamt med eleven gå igenom enkätsvaren och skapa en djupare förståelse av bakomliggande faktorer. Detta kvalitativa material tillsammans med enkätsvaren diskuteras och analyseras sedan tvärprofessionellt med rektor, elevhälsateam och representanter för huvudmannen under elevhälsarådslag.

Analysen under elevhälsarådslaget synliggjorde att en övervägande majoritet av eleverna i Varbergs skolor trivs bra och känner sig trygga i skolan. Den positiva upplevelsen går till stor del att härleda till det främjande arbetet som utförs av rektor, pedagoger, elevhälsateam och övrig personal på enheterna. Analysen visade på en låg upplevelse av utsatthet som minskar ytterligare bland de äldre eleverna. Bland annat på grund av en större förmåga att särskilja nuet från den mer övergripande upplevelsen.

En övervägande majoritet av eleverna i Varbergs skolor trivs bra och känner sig trygga i skolan. Den positiva upplevelsen går till stor del att härleda till det främjande arbetet som utförs av rektor, pedagoger, elevhälsateam och övrig personal på enheterna.

Gällande arbetsro och koncentration samt stress finns en tendens att de skolor som kommit långt i sitt arbete med "bedömning för lärande" i större utsträckning visar positiva resultat. Just arbetsro och koncentration visar också en positiv utveckling som hänger ihop med ålder, till viss del av samma anledning som ovan syftande till större begreppsförståelse. Vidare kunde man i analysen urskilja en positiv utveckling över tid. I år trivs ännu fler elever ännu bättre.

Ur analysen kunde man urskilja vilka faktorer som lett till framgång, men också vilka områden som behövs arbetas vidare med för att ytterligare förhöja upplevelsen av trygghet och trivsel i Varbergs skolor. Dessa framgångsfaktorer och utvecklingsområden kunde knytas till tre avgörande faktorer; Ledarskapets betydelse, Betydelsen av Samsyn och samverkan samt betydelsen av kommunikation. I dessa tre ligger både nyckeln till framgång så här långt men också genom vidare utveckling och fokus, nyckeln till fortsatt framgång även under nästa år.

Foto: Jörgen Wiklund/Scandinav Bildbyrå

Foto: Leif Johansson/Scandinav Bildbyrå

Foto: Jörgen Wiklund/Scandinav Bildbyrå

1. Inledning

Under 2013 infördes ett enkätverktyg till stöd för elevhälsovårdens proaktiva arbete med elevhälsosamtal i kommunens skolor. Syftet med enkätundersökningen är att få ett konkret och gemensamt underlag över elever och vårdnadshavares upplevelse av elevers hälsa och skolans arbete med att skapa en trygg och trivsamt arbetsmiljö.

Enkätundersökningen genomförs på alla kommunens skolor för att därigenom skapa kommunövergripande frågeställningar, utvecklingsområden och för att finna framgångsfaktorer.

I och med enhetliga frågor och tillvägagångssätt kan både huvudman och den enskilda skolan jämföras med andra i kommunen eller med den kommunövergripande sammanställningen.

Nytt för läsåret 14/15 är elevhälsarådslag där ett fokusurval av enkätsvaren och de uppföljande elevhälsosamtalens reflektioner har diskuterats och djupanalyseras i elevhälsateam (bestående av skolsköterska, kurator, skolpsykolog, studie- och yrkesvägledare-personal, specialpedagog och rektor) tillsammans med representanter från förvaltningskansliet (bland annat; chef för barn och elevhälsa, utvecklingschef, utvecklingsstrateg, kvalitetsstrateg, grundskolechef, gymnasiechef och förvaltningschef).

Resultatet av enkätundersökningen, de uppföljande elevsamtalen och elevhälsarådslaget är viktiga delar av det systematiska kvalitetsarbetet, både på den enskilda skolan och för huvudmannen.

1.1 Metod och material

Trygghet och trivsel är en förutsättning för lärande. För att barn och elever ska trivas och känna sig trygga i skolan, krävs ett konstant pågående systematiskt kvalitetsarbete. För att skapa en positiv psykosocial miljö kan pedagoger, elevhälsateam och huvudman inte vila i goda resultat, utan måste kontinuerligt fråga sig;

1. Vart är vi? Hur upplever eleverna sin vardag som den ser ut idag?
2. Vart ska vi? Vilka mål kan vi ställa upp gällande trygghet och trivsel?
3. Hur gör vi? Vilka insatser/förändrade arbetssätt behövs för att nå de uppsatta målen?
4. Hur blev det? Vad blev resultatet av vår anträngning?

I sitt dagliga arbete, i klassrummet och på raster, får pedagoger och elevhälsateam en god överblick över hur eleverna trivs i verksamheten samt hur grupsammansättningar ser ut i klassen, på skolgården och även till viss del utanför skolan.

Men för att kunna genomföra en djupare analys av nuläget och vidare presentera framgångsfaktorer och utvecklingsområden för hela Varberg, behövs ett gemensamt material. Därav enkätundersökningen och elevhälsosamtalen.

1.1.1 Enkät och enkätsvar

Enkäten har distribuerats till elever i F-klass, åk 4, åk 8 och år 1 på gymnasiet. I F-klass samt åk4 besvarar eleven enkäten hemma tillsammans med vårdnadshavare, medan eleverna i åk8 samt år 1 på gymnasiet besvarar enkäten online under skoltid. Där vårdnadshavare är med och besvarar enkäten har dessa en viss påverkan. Speciellt gällande de frågor där de yngre eleverna inte är vana vid begreppen. Detta visar sig tydligt vid det uppföljande elevhälsosamtalet med skolsköterskan och är i största möjliga mån medberäknat i analysen.

Enkäten genomförs fortlöpande under läsåret. När enkät genomförts kan ha påverkan på resultatet men är i största möjlig mån medberäknat i analysen.

Den kompletta enkäten består av ett fyrtiotal frågor, standardiserade nationellt men med utrymme för tillägg av anpassade frågor efter kommunspecifika önskemål. I Varbergs kommun finns tillägg av frågor med fokus på trygghet och trivsel.

Resultatet på individnivå är endast tillgängligt för skolsköterskan av hänsyn till individens integritet, medan resultat på grupp- eller enhetsnivå delges arbetslag, elevhälsoteam och huvudman för att användas som analysunderlag.

1.1.2 Elevhälsosamtal

Efter genomförd enkät möter skolsköterskan elev och föräldrar, alternativt enbart eleven, för ett elevhälsosamtal där man gemensamt går igenom elevens enkätsvar. Här finns utrymme att uppdatera svaren om exempelvis frågan uppfattats felaktigt. I samtalen möter skolsköterska individen enskilt och kan därför i största möjliga mån uppmärksamma huruvida det finns ett behov av insats i det specifika fallet. Skolsköterskan samlar också in ett stort övergripande kvalitativt material och skapar sig en djup förståelse kring bakomliggande orsaker till de generella enkätsvaren. Det är framför allt på det omfattande materialet som rådslagens analys grundas.

Elevhälsosamtalet genomförs fortlöpande under läsåret. När samtalet genomförts kan ha påverkan på resultatet men är i största möjlig mån medberäknat i analysen.

1.1.3 Rådslag

Tidigare år har uppföljning och analys skett i elevhälsoteam på skolan som sedan via rektor rapporterat in skriftligt till huvudmannen. På prov skapades under förra läsåret ett möte mellan kvalitetsstrateg som representant för huvudmannen och med ansvar för dennes rapport och tre elevhälsoteam för att genom tvärprofessionell dialog analysera resultaten och därmed på ett mer kvalitativt sätt låta huvudmannen ta del av den kunskap skolsköterska och elevhälsoteam på enheten insamlat under elevhälsosamtalen. Men också för att huvudmannen skulle få en större kunskap, förståelse samt insyn i det konstant pågående arbetet på enheten för att skapa en tryggare och mer trivsamt miljö. Resultaten från dessa möten inspirerade till elevhälsorådslag.

För att ytterligare höja kvalitén på kvalitetsarbetet och för att ta tillvara på det högkvalitativa material om trygghet & trivsel hos Varbergs skolors elever som enkätsvaren och elevhälsosamtalen ger, skapades rådslag som ett forum för tvärprofessionell dialog där elevhälsoteam på skolnivå och huvudman kunde mötas för att gemensamt analysera utvecklingsområden och framgångsfaktorer. Rådslag hölls för läsåret 2014/15 i maj månad för grundskola samt i juni för gymnasieskolan.

1.1.4 Urval

Den kompletta enkäten består av ett 40-tal frågor, anpassade efter de olika åldersgrupperna och lägger grund

till elevhälsans arbete. För att skydda elevernas integritet och för att viss avgränsning är ofrånkomlig med given tidsram, lades under råslagen och i huvudmannens rapport fokus på nio utvalda frågor med fokus på elevens upplevelse av;

- trygghet & trivsel
- arbetsro & koncentration
- utsatthet
- stress & allmänt mående
- fritidshemsverksamheten

1.2 Svarsfrekvens

I denna rapport läggs fokus på den analys som gjordes under elevhälsarådslagen. Enkätsvaren används framför allt, tillsammans med den kunskap skolsköterskorna inhämtat under elevhälsosamtalen, som utgångspunkt för dialog. Men likväl är hög kvalitet på diskussionsunderlaget en vital del av givande diskussion och analys.

Svarsfrekvensen på enkäten är hög, nära 90 % av eleverna i urvalsgrupperna har besvarat enkäten. En hög svarsfrekvens bidrar till hög legitimitet, vilket är en förutsättning för att använda underlaget i skolornas och i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

Årskurs	Svarande	Registrerade i Procapita	Svarsfrekvens
F-klass	636	704	90,30%
Åk 4	581	613	94,80%
Åk 8	533	552	96,50%
Gy År 1	431	585	73,30%
Totalt	2181	2454	88,73%

Foto: Jörgen Wiklund & CO/Scandinav Bildbyrå

2. Elevhälsaarbete

Nedan presenteras elevhälsaarbetet så som det diskuterats och analyserats under rådslagen. Analysen är uppdelad efter de fokus presenterade ovan under urval.

2.1 Trygghet och Trivsel

Jag känner mig trygg i skolan

Jag trivs i skolan

Utifrån elevhälsaenkäten, bekräftad under elevhälsasamtalen kan konstateras att en övervägande majoritet trivs bra eller mycket bra, samt känner sig ofta eller alltid trygga, i Varbergs kommuns skolor.

I enkätsvaren syntes till en början en viss negativ tendens i de lägre åldrarna, men efter de uppföljande elevhälsasamtalen synliggjordes att eleverna i F-klass och åk 4 ofta har svårt att särskilja mindre men närliggande incidenter från en övergripande känslan av trygghet och trivsel. I flera fall kan en mindre incident på en rast i nära anslutning till enkäten lett till ett negativt svar, en incident som eleven inte kan erinra sig vid elevhälsasamtalet där skolsköterskan eftersöker en övergripande bild. Svaret kan då tillsammans med eleven ändras med bakgrund av större förståelse hos eleven.

Positiva resultat

För elevhälsateamen med god insyn i elevernas välmående var positiva resultat angående trygghet och trivsel väntade. Men att dem var så pass övervägande positiva även i grupper som tidigare under året haft pro-

blem överraskade. Resultaten från enkäten verifierade i elevhälsosamtalen, kan ses tydande på den flexibilitet enheterna visat under året, samt att alla de insatser som gjorts i elevgrupper med extra behov, har vänt negativa trender och gett goda resultat.

Differens mellan upplevelsen hos vårdnadshavare och barn

Det är viktigt att förmedla den trygghet som eleven upplever till vårdnadshavare för att skapa en enhetligt positiv känsla. Flera enheter vittnar om att det inte alltid finns en gemensam bild av vad som skapar en upplevelse av trygghet för vårdnadshavare och elev. Speciellt syftande till den oro som kan uppstå vid nya gruppkonstellationer eller byte till ny större skola. Den trygghet som vårdnadshavare i viss mån kopplar till den "Lilla skolan" i jämförelse med den större, eller till förskolan i jämförelse med F-klass, tycks i mycket liten utsträckning återspegla upplevelsen av trygghet hos eleven. En vårdnadshavare kan uppfatta högre trygghet i den "Lilla skolan" på grund av att elever och personal där är dem bekanta. Men i den "Lilla skolan" finns hos eleven, framför allt efter ett par års tid, snarare en upplevelse av stagnation. Eleven knyter längtan, spänning och förväntan till den större skolan eller den nya gruppen.

Övergång förskola – grundskola – gymnasium

Det tydliga fokus som legat på att förbättra upplevelsen av trygghet i övergången mellan förskola och grundskola samt grundskola och gymnasium har givit goda resultat. Tack vare tydliga rutiner och samplanering har verksamheten skapat den insyn som krävs för att en elev ska känna sig trygg med nya lokaler, ny personal och en ny skola. I dag upplever majoriteten av elevhälsoteamen en mycket positiv uppfattning av övergången både hos elever och hos vårdnadshavare.

I dag upplever majoriteten av elevhälsoteamen en mycket positiv uppfattning av övergången både hos elever och vårdnadshavare.

Det finns dock enstaka grundskolor, framför allt dem med många förskolor i upptagningsområdet som haft svårighet att samplanera och skapa utrymme för den omfattande mängd förskolor i upptagningsområdet. Här behövs fortsatt fokus för att förbättra övergången ytterligare.

Samsyn och gemensamma rutiner

I analysen framhävs samsyn och gemensamma rutiner i elevhälsaarbetet, hos pedagoger och lärarlag. Lika viktigt som trygga föräldrar är trygga pedagoger. Trygghet hos pedagogen kopplas till samsyn och samarbete i lärarlaget och på skolan gällande konflikthantering, förväntan i klassrummet och förväntan på gruppen. Tydliggjorda rutiner och strukturer för arbetsgång möjliggör samarbete och snabbare insatser vid konflikt och bidrar därför till ökad trygghet. Vidare måste specialkompetenser i elevhälsoteamet nyttjas effektivt. Pedagogen bör ha en tät kontakt med, och stöd från, elevhälsoteam både vid akut incident men också i det förebyggande arbetet.

Andra områden som kan skapa oro är raster och skolgård samt skolmatsal. Dessa kan för den yngre eleven upplevas som en "stor och skrämmande värld" eller som "gränslösa". För att motverka har man bland annat avgränsat skolgårdar, röda prickar på träd kan räcka, samt ökat vuxenresursen ute på skolgården och i matsalen med bland annat trivselledare. Vidare har man på flera skolor gjort "trygghetskartor" i dialog med eleverna, för att hitta problemområden och därefter låtit de vuxna på rasten lägga extra tid i just dessa områden.

Systematisk uppföljning

Att vara systematisk och strukturell i arbetet med trygghet och trivsel är ytterligare en framgångsfaktor. Att systematiskt analysera och utvärdera det pågående arbetet skapar djupare förståelse för verksamheten och arbetsmetoder, vilket ger utrymme för proaktivt arbete och snabb insats vid konflikt. Viktigt att tillägga är att det trots övervägande positiva resultat, finns elever som inte trivs och inte känner sig trygga. Men de är ytterst få och identifierade av elevhälsoteamen som inlett eller utför ett pågående aktivt arbete med att förbättra dessa barn/elevers situation.

Varje elev måste få känna sig delaktig i gruppen och i sin egen skolgång. Hen måste få känna sig sedd. Här ligger stort ansvar på pedagogerna och ledarskapet i klassrummet, men dessa måste också känna sig trygga i att det finns stöd i lärarlaget och från elevhälsateam.

2.2 Utsatthet

Har du själv blivit retad, utstött eller på annat sätt illa behandlad?

När du eller någon annan på skolan blir retad, utstött eller på annat sätt illa behandlad gör de vuxna på skolan någonting åt det?

I enkäten fick eleverna svara på om de blivit retade, utstötta eller på annat sätt illa behandlade av andra elever på skolan. I F-klass kunde man välja mellan; "Nej" eller "Ja" medan man i de äldre åldersgrupperna hade fyra olika alternativ; "Nej", "Ja, via internet eller SMS", "Ja, på annat sätt" och "Ja, via internet eller SMS och på annat sätt". Vidare utreddes frågan huruvida eleven upplevt att vuxna på skolan agerat om eleven själv eller någon annan blivit retad, utstött eller på annat sätt illa behandlad.

I F-klass vittnar samtliga elevhälsateam om att enkätfrågan ger missvisande statistik. Frågan ger inte den information som eftersträvas då man i sexårsåldern har mycket svårt att skilja mellan enstaka incidenter, att inte alltid få sin vilja igenom och att bli retad eller utstött. Statistiken från enkäten visade att fyra av tio elever i F-klass blivit retade, utstötta eller på annat sätt illa behandlade vilket måste ses på som en ytterst oroande siffra. Men efter den kvalitativa intervjun under elevhälsasamtalen visade det sig att de flesta av eleverna hade glömt incidenten som låg bakom det oroande svaret.

Överlag kan man se en utvecklingskurva där upplevelsen av att bli retad, utstött eller på annat sätt illa behandlad blir mindre desto äldre eleven är. Det kan bero på att "dagsformen" blir mindre viktig då eleven med åldern blir mer kapabel att se situationen övergripande. Det innebär samtidigt att de som svarar jakande i åk 8 eller åk 1 på gymnasiet, även om de enligt enkätstatistiken är få, är i större behov av insats då situationen kan vara mer omfattande och i större utsträckning skett under längre tid, än i F-klass och åk 4, även om gruppen som svarade jakande i F-klass och åk 4 är större.

I analysen framkom hur det för en utomstående vuxen kan vara svårt att särskilja när elever retas på skoj och när en elev uppfattar retning som allvar och kränkande. Det ligger hos den enskilde eleven vad man uppfattar som acceptabelt och vad som faktiskt kränker. För att i så stor mån som möjligt motverka kränkningar är det därför viktigt att arbeta mot en tuff jargong och för en höjd lägstanivå på dialogen elever i mellan.

Internet och SMS

En positiv tendens är att ytterst få har upplevt sig blivit retade eller utsatta online eller via SMS. En arena som kan vara mycket svår att nå för vuxenvärlden. Under rådslagen diskuterades om den låga upplevelsen av retad/utsatt online kan bero på en högre tolerans och vana av en allmänt tuffare jargong på internet. Det ställer sig dock elevhälsateamen tvekande till. Visst finns den risken, men efter elevhälsasamtalen drar man snarare slutsatsen att det förebyggande värdegrundsarbetet och att skolorna i vissa fall haft ett arbete med specifikt fokus på kommunikation online, gett resultat.

Samsyn och helhet

Precis som under Trygghet & Trivsel kommer elevhälsateamen tillsammans med förvaltningsrepresentanterna fram till att pedagogerna, samsyn i lärarlaget och samarbete mellan pedagog, lärarlag och rektor är

några av de avgörande komponenterna i arbetet mot kränkningar. Att genom gemensamt arbete kring de främjande och förebyggande insatserna, samt med tydliga rutiner för agerande vid incident och ett "stabil bollplank" i lärolaget ge den enskilde pedagogen självförtroende att agera i gruppen direkt, hjälper till stor del mot att retande hinner växa till någonting större och värre.

Värdegrundsarbete och likabehandlingsplan

I Skollagen (2010:800) står att alla skolor ska ha en plan mot diskriminering och kränkande behandling. Den ska bland annat innehålla en riskanalys på enhetsnivå och en övergripande sammanfattning av hur skolan arbetar mot kränkande behandling och diskriminering under året. Likabehandlingsplanen utvärderas, följs upp och revideras årligen. I framtagandet av likabehandlingsplanen ska pedagoger och elever involveras. Genom detta görs eleven delaktig i värdegrundarbetet. På de enheter där rektor lyckats med att involvera pedagoger och elever i framtagande och revideringen av likabehandlingsplanen finns en större förståelse för helheten.

Återkoppling

Ett tydligt lokaliserat utvecklingsområde är att ett oroväckande stort antal elever i alla de tillfrågade årskurserna inte vet om vuxna på skolan agerar om någon blir retad, utstött eller illa behandlad. Till viss del kan resultatet ses som positivt. Eleverna har inte haft ett behov av intervention från skolans personal och vet därför inte hur den går till. Men när, eller om, något händer är det viktigt att alla elever vet att de kan vända sig till samtliga vuxna på skolan och att dessa sedan kommer agera. Eleverna behöver inte veta exakt vilken insats som görs, men de måste få återkoppling om att det finns ett pågående arbete och att skolans personal tagit upp problemet med den som exempelvis retades.

När, eller om, något händer är det viktigt att alla elever vet att de kan vända sig till samtliga vuxna på skolan och att dessa sedan kommer agera.

Samtliga utvecklingsområden inom klustret utsatthet, kan sammanfattas med att det pågående arbetet behöver synliggöras. Skolorna måste förmedla det stora arbete som elevhälsateam, pedagoger och rektor utför till eleverna även om dem inte är direkt utsatta. När ett bråk eller annan typ av incident reds ut är det viktigt att all inblandade får återkoppling och därmed en medvetenhet kring att de vuxna sett dem och deras utsatthet. Det är viktigt att förmedla både till samtliga vuxna och till eleverna att alla vuxna i skolan agerar då något händer. Viktigt att det finns en kultur där eleverna och vuxna samtalar om det som händer. Samt att alla vuxna inklusive mat-, städpersonal och vaktmästare ska gå att prata med och finna stöd hos om en elev behöver hjälp. Det ska för alla vara tydligt att välmående hos eleverna går före allt annat.

2.3 Arbetsro och koncentration

Jag har arbetsro på lektionerna

Jag kan koncentrera mig på lektionerna

De flesta elever upplever att de ofta eller alltid har arbetsro och kan koncentrera sig. Det finns två tydliga tendenser i enkätsvaren och det är att desto äldre eleverna blir desto positivare blir upplevelsen både av arbetsro och av koncentration. Vidare kan man också se en liten men ändå tydlig tendens att elevens förmåga att kunna koncentrera sig är högre än upplevelsen av arbetsro.

Inom arbetsro och koncentration svarar eleverna på hur de upplever arbetsmiljön i klassrummet samt hur den påverkar deras möjlighet att fokusera på skolarbetet under lektionstid. I analysen under rådslaget diskuteras begreppen och hur dem uppfattats av eleverna. Slutsatsen är att arbetsro förstås som påverkan från

yttre faktorer i lärmiljön, pedagogen som ledare eller de andra eleverna i klassrummet. Koncentration förstås som upplevelsen av individens inre förmåga att fokusera.

Ledarskapets betydelse – det relationella och det didaktiska

I analysen identifierades ledarskapet i klassrummet som framgångsfaktor och utvecklingsområde. Pedagogens förmåga att skapa struktur för lärandet, tydliggöra arbetsätt och förväntningar för eleven är avgörande för måluppfyllelse. Enligt det pågående utvecklingsarbetet kring bedömning för lärande som Varbergs skolor arbetar med lär sig elever bäst genom ett arbetsätt där elever är aktiva i sitt eget lärande, bedömer sig själva och varandra samt aktivt analyserar och försöker finna utvecklingsstrategier gemensamt med pedagogen och i gruppen. Även det relationella ledarskapet som fokuserar på att utveckla dynamiken i gruppen är viktigt för elevens arbetsro.

Lärmiljön

Ytterligare en identifierad framgångsfaktor och utvecklingsområde som har påverkan på arbetsro och koncentration är på vilket sätt lärmiljön är utformad. Den struktur man skapar i den fysiska miljön med möblering, material och allmän ordning kan bidra eller försvåra arbetsro och koncentration.

Förtydligande av arbetsätt

I materialet finns en tendens av lägre arbetsro i yngre åldersgrupper kontra äldre. Då elever i de yngre åldrarna, F-klass och åk 4, svarar tillsammans med vårdnadshavare kan det påverka underlaget. Rådslagsanalysen visar på två påverkande faktorer; vårdnadshavares bild av arbetsro och hur den inte överensstämmer med nu gällande arbetsätt och vårdnadshavares förväntan på skillnaden mellan förskola och grundskola gällande på vilket sätt man lär. Analysen ser vikten av att kommunicera och informera vårdnadshavare tidigt kring arbetsätt och arbetsform.

2.4 Stress

Jag känner mig stressad över skolarbetet

Upplevelse av stress har i undersökningen och analysen avgränsats till åk 8 och gymnasiet åk 1. I enkätfrågan har man förtydligat begreppet stress med; betyder pressad, jäktad, inte hinna med. Stress kan vara ett positivt begrepp. Exempelvis för en höjd beredskap och prestationskapacitet under en kortare tid. Men i undersökningen presenterad här ligger fokus framför allt på negativ stress och press utöver höga förväntningar eller höga ambitioner.

Viktigt att tillägga inledningsvis är att det inom stress finns stora varianser mellan olika skolor och gymnasieprogram som till viss del kan förklaras av när på året enkät och samtal genomförts. Även anledning till upplevd stress skiljer sig markant.

Nivå av stress

Ca 2/5 av eleverna i åk 8 säger sig vara stressade ibland. Även om progression med upplevelsen av stress minimerad så har man i elevhälsasamtalen inom denna grupp inte funnit några större tecken på ohälsa. Att man är stressad ibland, är i stor grad ett tecken på att eleven blir utmanad och som en del i dennes utveckling. Möjligtvis hade det varit önskvärt att förflytta gruppen närmare de ca 1/3 som svarar att de sällan är stressade. Utvecklingsarbete bör dock framför allt fokuseras på den fjärdedel som upplever stress ofta eller alltid. Här finns en stor källa till lägre trivsel och sämre mående. Dessutom kan en hög grad av stress försämra progressionen och i värsta fall leda till utmattning. På gymnasiet ser enkätsvaren liknande ut övergripande, men skiljer sig kraftigt från grupp till grupp och mellan programmen.

Bedömning för lärande

En tydlig övergripande tendens i åk 8, är att de skolor som kommit långt i sitt utvecklingsarbete med fokus bedömning för lärande har mycket färre elever som är stressade ofta eller alltid. Eleven blir mer delaktig i sitt eget lärande och har större insikt i sitt eget utgångsläge, rimliga mål och delmål samt vilka prestationer som behövs för att nå dessa. Den högre medvetenheten och kontinuerliga avstämningen i lärandet gör att eleven kan se sin egen utveckling och stämma av progression efter rimliga förväntningar. Ett väl utvecklat arbete kring bedömning för lärande skapar mindre stress verkar alltså bekräftas i Varbergs skolor.

En tydlig övergripande tendens i åk 8, är att de skolor som kommit långt i sitt utvecklingsarbete med fokus bedömning för lärande har mycket färre elever som är stressade ofta eller alltid.

Förmedla arbetssätt till vårdnadshavare

Viss stress ligger dock utanför pedagogiken. Den kan exempelvis komma från förväntningar hos föräldrar. Vidare kan även klassrumskultur spela in. Flera skolor vittnar om en klassrumskultur där samtliga satsar på universitetsförberedande gymnasieutbildningar mer pga. gruppträck än personlig preferens. Ett E i betyg räcker inte, även om det för individen är ett rimligt mål som eleven kämpat hårt för att nå. Även motsatta inställningen kan vara ett problem, som beskrevs ovan. Att klassen som helhet har en kultur av att vara nöjda med mindre än vad som kan uppnås med elevens potential. Eleven hamnar utanför på grund av "för höga" betyg, även om eleven själv vet att dessa krävs för att nå den gymnasieutbildning hen önskar.

Studie- och yrkesvägledare

En viktig roll i det stressförebyggande har Studie- och yrkesvägledaren. Denne tillsammans med eleven reflekterar över vad ett rimligt mål är inför gymnasievalet och synliggöra vägen dit.

På gymnasiet varierar anledningen till upplevd stress mycket mellan de olika programmen. Men övergripande kan sägas att variansen mellan förväntan och faktisk utbildning i flera fall skapat stress. Förväntningar på elev vid en viss utbildning måste tydliggöras.

Stresshantering

För att minimera stress både på högstadiet och i gymnasiet behövs ett aktivt arbete med stresshantering. Att eleverna tidigt får en överblick av kommande uppgifter och därmed kan strukturera upp och planera sin tid kan minska upplevelsen av stress ytterligare.

Yttre stressfaktorer

Stress kan även komma från samhället i stort. Prestationsångret utanför skolresultat så som krav på utseende och kläder eller vilka resor man bör ha varit på under sommaren kan framkalla stress. I åren mellan barndom och vuxen kan eleven vara extra känslig för sådan yttre påverkan. Därför behövs det i det stressförebyggande arbetet även läggas fokus på påverkan från samhället i stort.

2.5 Allmänt mående

Jag mår...

Tätt sammankopplat till stress, men också till trygghet och trivsel kommer allmänt mående. Det är dock ett bredare begrepp som sträcker sig utanför skolvärlden. Det allmänna måendet bland Varbergs skolors elever är mycket högt och dryga 90 % av eleverna i F-klass, åk 4, åk 8 och år ett på gymnasiet svarar att de mår bra eller mycket bra. Ett fåtal elever har svarat att de mår dåligt eller i enstaka fall mycket dåligt. Samtliga av dessa är identifierade under elevhälsasamtalen och det finns ett pågående arbete med situationsspecifika insatser för att förbättra deras omständigheter som ofta är av personlig karaktär. Vidare finns det en liten

grupp elever som svarar att dem varken mår bra eller dåligt. Att fånga upp även dessa individer och förbättra deras mående är ett utvecklingsområde. Här behövs ett övergripande arbete med nya strukturer. Till stor del är arbetet med allmänt mående samma arbete som ger förbättrad trygghet och trivsel samt förebyggande arbete mot stress.

Allmänt mående kontra stress

I dialogen under rådslagen diskuterades hur det allmänna måendet kan vara så pass högt i jämförelse med bland annat stress. Slutsatsen blev framför allt att eleverna lyckas koppla bort skolarbetet på fritiden och när dem svarar på allmänt mående blir det positiva siffror tack vare helheten. Man ser det också som ett resultat av pedagogernas arbete på lektionstid med stresshantering. Eleverna är till viss del stressade, men de kan hantera stressen och därför påverkar den inte det allmänna måendet.

2.6 Fritidshemsverksamheten

Jag trivs på fritidshem

Andelen inskrivna elever är mycket varierande beroende på ålder och geografiskt område. I F-klass går ca nio av tio barn på fritidshem. Av dessa beskriver en stor majoritet att dem trivs bra eller mycket bra i verksamheten. En tydlig tendens är att äldre elever upplever lägre trivsel än yngre. Det märks bland annat då fler väljer bort att gå på fritidshem.

I elevhälsosamtalen framkom en tendens att den nya miljön och den eventuellt nya grupp som ligger utanför elevens vanliga umgänge, till en början skapar en negativ upplevelse av trygghet och trivsel. Men i flera fall har detta senare utvecklats till det omvända och istället skapat ett mervärde med upplösta grupperingar och bredare spann på sociala förbindelser.

Åldersindelning

En utmaning för fritidshemsverksamheten är att skapa en positiv inställning hos de äldre eleverna som idag ställer sig tvekan till verksamheten. Flera ger uttryck för att fritidshemmet känns mer riktat mot yngre barn. Eller att de känner sig utanför när deras klasskompisar får gå direkt hem efter skolan när dem själva måste gå på fritidshem. Elever i tredje och fjärde klass står inför en viss tröskel gällande mognad där skillnad i intressen blir större än tidigare. Självständighet och få känna större frihet väger tungt.

Att skapa en fritidsverksamhet mer uppdelat efter ålder har visat sig vara en stark framgångsfaktor för att öka trivseln genom att aktiviteterna varit anpassade efter barnen/elevens ålder och intressen. Några av fritidshemmen har kontinuerligt tagit hjälp från lokala klubbar för besök och organiserade aktiviteter för de äldre eleverna. Där åldersindelad fritidshem införts var man framför allt ute efter ökad trivsel hos de äldre elever men det visade sig även ha positiv påverkan på de yngre. Åldersindelningen har i hög grad get ökat inskrivningsantal.

Där åldersindelad fritidshem införts var man framför allt ute efter ökad trivsel hos de äldre elever men det visade sig även ha positiv påverkan på de yngre.

Samarbete med grundskolan

En framgångsfaktor för fritidshemmen är att tillsammans med grundskolan bilda en helhet. En tät kontakt mellan grundskola och fritidshem där man gemensamt arbetar med elevens utveckling och återkopplar framsteg och svårigheter skapar i längden en förståelse både hos elev och hos vårdnadshavare kring vilken bidragande resurs fritidshem kan vara.

3. Slutsats och fortsatt arbete

Elevhälsaarbetet är i Varbergs skolor ett stort kontinuerligt pågående arbete som innefattar bland annat Trygghet & Trivsel, Arbetsro & Koncentration, Utsatthet & Återkoppling, Stress och Allmänt mående. Delaktiga i arbetet är elevhälsateam, pedagoger, övrig personal på skolan, föräldrar/målsmän men också eleverna själva.

Sammanfattningsvis har undersökningen visat tydligt att eleverna i Varbergs kommuns skolor mår bra, känner sig trygga och trivs i skolan. Det finns dessutom i elevhälsateam en upplevelse av progression. I år trivs ännu fler elever ännu bättre. Det finns dock en liten grupp elever som fortfarande inte trivs, inte känner sig trygga eller som känner sig stressade i skolan eller på fritidshem. Det är skolornas och huvudmannens främsta mål att fånga upp även dessa elever och i största möjliga mån sälla dem till den stora majoriteten av elever som upplever skolan och skolarbetet positivt.

För att uppfylla det i stycket ovan preciserade mål men också för att behålla de goda redan uppnådda resultaten, är ett strukturerat arbete och kontinuerlig utvärdering och analys av elevhälsaarbetet av största vikt. I årets elevhälsaundersökning och analys har flera tydliga framgångsfaktorer men också utvecklingsområden presenterats. Med dessa som utgångspunkt planeras nästa års elevhälsaarbete.

3.1 Ledarskapets betydelse

Den enskilda pedagogens betydelse

Ett stort ansvar för och en stor påverkan på, elevens välmående, ligger i det arbete som utförs i klassrummet. Pedagogens arbete. En engagerad pedagog som är öppen för analys av sitt eget ledarskap. Som är en del av ett lärarlag med öppet klimat och som där kan finna stöd men också bidra till sina kollegors utveckling. Som genom utbildning, erfarenhet och tillit från rektor arbetar med dynamiken i gruppen och löser konflikter i den mån det är möjligt redan i klassrummet, innan dessa utvecklas till större problem i gruppen. En pedagog som arbetar med formativt bedömning och ser det som återkoppling på sin egen undervisning och som forskningen tydligt visar ger resultat. En sådan pedagog höjer kvalitén på elevhälsaarbetet redan i det nära mötet med varje elev. Efter vad resultaten av undersökningen visar har vi i Varberg till stor del pedagoger lika hen beskriven ovan. Men likväl finns det utrymme för utveckling.

Rektors betydelse

Det ligger på rektor att vara en pedagogisk ledare och ge den enskilde pedagogen stöd samt driva utveckling för kvalitativt kollegialt lärandet. Rektor måste också verka aktivt för ett öppet klimat på skolan, i lärarlaget och för att skapa arenor där olika kompetenser kan mötas såsom i elevhälsateam.

Framgångsfaktorer:

- Egenanalys av ledarskap och undervisning
- Förmåga att utveckla gruppdynamik
- Förmåga att lösa konflikter
- Förmåga att tydliggöra förväntningar

Utvecklingsområden:

- Ledarskap i klassrummet.
- Det tvärprofessionella kollegiala lärandet.

3.2 Betydelsen av samsyn och samverkan

För att skapa en god psykosocial miljö där alla elever upplever trygghet och trivsel krävs en gemensam förståelse och samsyn i organisationen kring värdegrundsarbetet. För att skapa samsyn är det viktigt att värdegrundsarbetet är inkluderande. Elever och pedagoger ska känna sig delaktiga i skapandet och reviderandet av likabehandlingsplanen.

Ett nära samarbete mellan pedagoger, arbetslag och specialkompetenser i elevhälsateamet skapar en gemensam värdegrund och med den ett bra utgångsläge för att analysera och planera förebyggande insatser och hantering av aktuella händelser på ett effektivt sätt.

Samarbetet ska också innefatta vårdnadshavare för att skapa en gemensam förståelse av förutsättningar för och förväntningar på arbetssätt och lärmiljö.

Framgångsfaktorer:

- Ett gemensamt och uttalat värdegrundarbete
- Ett nära samarbete mellan kompetenser
- En nära samverkan med vårdnadshavare

Utvecklingsområden:

- Utveckla ett nära samarbete mellan elevhälsans kompetenser och arbetslagen

3.3 Betydelsen av kommunikation

Den tydligast skönjbara slutsatsen i analysen är vikten av tydlig kommunikation. Där det är tydligt kommunicerat till elev och/eller vårdnadshavare vad som förväntas i skolan, vilka arbetsmetoder som används och hur dem fungerar, vilket inflytande som är möjligt och hur det sker, samt att de vuxna på skolan finns där för eleven, agerar vid incident och följer upp med alla berörda, där upplever eleverna mindre stress, högre trygghet och trivsel samt högre allmänt mående. För att skapa delaktighet och trygghet krävs tydliga informations- och kommunikationsvägar internt och externt.

Ett av dem tydligaste utvecklingsområdena i hela analysen är att konflikthanteringen måste förbättras i den mån att återkoppling till alla berörda parter och eventuellt till gruppen bör sker på rutin. Eleverna behöver inte få inblick i hur en insats ser ut, men de måste få en tydlig bekräftelse på att vuxna agerar vid en incident. Detta måste även tydliggöras i förebyggande syfte så att elever vet vem de kan vända sig till.

Framgångsfaktorer:

- Tydligt utarbetade kommunikationsvägar
- Information och återkoppling

Utvecklingsområden:

- Tydligare förmedla elevhälsateamens arbete
- Tydligare förmedla pedagogiska arbetsmetoder
- Skapa rutiner för återkoppling vid konflikter.

3.4 Exempel på utvecklingsarbete på enhetsnivå:

- Utveckla/revidera av plan mot diskriminering och kränkande behandling som tydliggör förhållningssätt och rutiner.
- Utveckla arbetsformer för återkoppling till elever vid incident.
- Utveckla värdegrundspedagogers roll och arbete med att utveckla skolans värdegrundsarbete. Detta genom förebyggande arbete och som resurs i vardagsarbetet.
- Synliggöra elevhälsans kompetenser för elever och föräldrar. Elevhälsan arbetar främjande i elevgrupper och med enskilda elever.
- Utveckla och tydliggöra för eleven den formativa bedömningen och arbeta vidare med att anpassa på vilket sätt eleven kan uppvisa sitt lärande utifrån dess behov.
- Minska elevers känsla av stress över skolarbetet. Detta genom att synliggöra individens nuläge och vilken prestation som behövs för måluppfyllelse, samt synliggöra scheman över planerade bedömningar.
- Utökning av vuxna på raster, i korridorer och elevuppehållsrum.
- Utarbeta tydliga rutiner för orosanmälan till rektor.
- Utveckla rutiner för elevhälsoteamets arbete – ärendegång och ansvarsfördelning.
- Utveckla forum för dialog där elevhälsan är delaktig i kollegiala samtal varje vecka med pedagoger och arbetslag kring lärmiljön, bemötande och förhållningssätt.
- Utveckla ett nära samarbete mellan elevhälsans kompetenser och arbetslag. Detta genom planerade kontinuerliga möten för reflekterande samtal där elevhälsan tillsammans med arbetslag formulerar problembild, kommer fram till lösningar, ansvarsfördelar kring beslutande åtgärder.

4. Avslutning

Trygghet och trivsel ger ökad måluppfyllelse.

Det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå, är ett ständigt pågående utvecklingsarbete uppdelat i flera områden med olika fokus. De större återkommande är Uppföljning av mål och resultat, där fokus läggs på betyg och måluppfyllelse som presenteras i årsredovisningen samt Trygghet och Trivsel som beskrivs i denna rapport.

För en progressiv utveckling gällande måluppfyllelse där fler elever når minst godkänt i alla ämnen krävs helhet och samsyn i arbetet. En del i arbetet med ökad måluppfyllelse är ökat välmående bland eleverna. Därav den stora vikt som under hela året läggs på Trygghet och trivsel under elevenkät, elevhälsasamtal, rådslag, analys och rapport.

**Varbergs
kommun**
BARN & UTBILDNING

Barn- och utbildningsförvaltningen
E-post: bun@varberg.se